

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ПЕРЕБІГУ ТА ПІДСУМКИ ВИБОРІВ ДО БУНДЕСТАГУ НІМЕЧЧИНИ 2009 р.

Представницька демократія не може ефективно функціонувати без систематичного й регулярного застосування процедури виборів. Саме завдяки виборам органи державної влади отримують можливість легально і легітимно працювати. Значення інституту виборів, його вдосконалення є важливим як для країн перехідної, так і розвинутої демократії, зокрема для Федеративної Республіки Німеччини (ФРН).

17-ті загальні федеральні вибори до німецького Бундестагу, які відбулися 27 вересня 2009 р., зафіксували ряд важливих моментів, які, на думку авторитетних німецьких партологів (П.Льоше, Е.Єссе, О.Нідермайер та ін.), можуть суттєво позначитися на подальшому розвитку виборчого законодавства, коаліційної взаємодії, партійної системи та суспільно-політичному розвитку країни загалом.

В рамках даної статті автор ставить за мету з'ясувати особливості організації та перебігу федеральної виборчої кампанії 2009 р., проаналізувати результати виборів до Бундестагу та їх наслідки для суспільно-політичного розвитку ФРН.

У федеральних виборах 2009 р. прийняло участь 27 політичних сил. Прикметно, що Федеральна виборча комісія відмовилась реєструвати у якості учасників виборів 28 відносно невеликих політичних партій, що викликало неоднозначну реакцію і дискусію в німецькому суспільстві та за рубежем.

Насправді ж конкуренція за мандати вже традиційно для об'єднаної Німеччини розгорнулася між п'ятьма політичними силами, які власне й утворюють партійну систему країни:

- Християнсько-демократичний союз і його соратник по блоку – баварський Християнсько-соціальний союз – ХДС/ХСС (CDU/CSU – Christlich Demokratische Union Deutschlands/Christlich-Soziale Union in Bayern);
- Соціал-демократична партія Німеччини – СДПН (SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschland);
- Вільна демократична партія – ВДП (FDP – Freie Demokratische Partei);
- Партія «Ліви» (Die Linke), утворена в 2007 р. в результаті об'єднання Партії демократичного соціалізму та Виборчої альтернативи за труд і справедливість;
- Союз 90/Зелені (Bündnis 90/Die Grüne).

Також свої партійні списки в більшості земель представили Націонал-демократична партія Німеччини (НДПН), Німецький народний союз (ННС), Піратська партія Німеччини та ін.

Федеральна виборча система ФРН базується на персонально-пропорційному принципі голосування, на основі комбінації мажоритарної і пропорційної виборчих систем. Відповідно до цієї моделі німецькі виборці повинні прийняти два рішення: т.зв. «першим голосом» (Erststimme) вони голосують за кандидатів у депутати від одномандатного виборчого округу (мажоритарна система відносної більшості), а «другий голос» (Zweitstimme) віддають за кандидатів у земельних списках партій, який складається відповідною партією у кожній із 16 федеральних земель, – пропорційна система закритих списків (§4, 34 «Федерального закону про вибори») [1, с. 1290, 1296].

Поєднання мажоритарного та пропорційного принципу не має на меті рівного представництва в Бундестазі народних обранців від округів та депутатів, обраних за списками. Вибір конкретних осіб від округів не повинен порушувати пропорції між партіями. Тому система розподілу місць у парламенті орієнтується на партійне представництво [18, с. 173].

При розрахунку частки місць у парламенті для конкретної партії, беруться до уваги результати лише тих політичних сил, які подолали виборчий поріг: отримали по всій території Німеччини не менше 5% голосів за земельними списками або щонайменше три кандидати від партії перемогли в одномандатних округах (п.6 §6 ФЗВ) [1, с. 1291]. При розрахунку пропорції і при розподілі мандатів за основу беруться голоси подані за список партії.

Загальна кількість виборчих округів на виборах 2009 р. нараховувала 299 одиниць (див. табл.1).

Таблиця 1.

Розподіл виборчих округів в 16 федеральних землях на виборах до Бундестагу 2009 р. [2].

	Федеральна земля (номери виборчих округів)	Кількість округів
	Шлезвіг-Гольштайн (1-11)	11
	Мекленбург — Передня Померанія (12-18)	7
	Гамбург (19-24)	6
	Нижня Саксонія (25-54)	30
	Бремен (55-56)	2
	Бранденбург (57-66)	10
	Саксонія-Ангальт (67-75)	9
	Берлін (76-87)	12
	Північний Рейн – Вестфалія (88-151)	64
0	Саксонія (152-167)	16
1	Гессен (168-188)	21
2	Тюрінгія (189-197)	9

3	Райнланд-Пфальц (198-212)	15
4	Баварія (213-257)	45
5	Баден-Вюртемберг (258-295)	38
6	Саар (296- 299)	4

В даний час на один виборчий округ припадає в середньому 250.000 виборців. У Федеральному законі про вибори визначено, що відхилення числа виборців у цьому виборчому окрузі від середнього значення по всій Німеччині не повинно перевищувати 33,33 відсотка. Відповідно до цієї вимоги час від часу доводиться проводити реорганізацію виборчих округів. Зокрема в контексті підготовки до виборів 2009 р. Бундестаг оновив межі 31 округу в порівнянні з федеральними виборами 2005 р. [2].

У комунікаційній стратегії учасників виборів до Бундестагу у 2009 р. домінували дві основні проблеми: вихід країни з економічної кризи і соціальна політика.

Блок ХДС/ХСС оприлюднив в кінці червня 2009 р. свою передвиборну програму «У нас є сили – разом для нашої країни. Урядова програма 2009 – 2013» [12]. В програмі блок обіцяє виборцям зниження податку на прибуток для всіх категорій населення з одночасним скороченням дефіциту державного бюджету, що, безумовно, утруднюється в умовах економічної кризи. Також робиться програмний акцент на підвищенні витрат на освіту та захист навколишнього середовища. Від християнських партій кандидатом на посаду канцлера на другий термін була висунута А.Меркель (Angela Merkel).

У своїх передвиборчих обіцянках СДПН в питаннях оподаткування менш поступлива, зокрема, в програмі зазначається про часткове зниження податкового тягару для малозабезпечених та громадян з низькими заробітними платами, але при цьому пропонується компенсувати різницю підвищенням податків для заможних громадян [10]. Наполягаючи на активній економічній політиці держави, соціал-демократи вбачають найбільший потенціал для економічного росту в технологіях, пов'язаних із захистом клімату та екології, а також охороною здоров'я. В коаліційних питаннях передвиборча програма СДПН доволі гнучка, оскільки передбачає практично всі можливі варіанти коаліційних утворень з основними партіями [10, с. 95]. Кандидатом на посаду канцлера від СДПН був визначений Ф.-В. Штайнмайер (Frank-Walter Steinmeier).

Таким чином світова економічна криза призвела до перегляду деяких фундаментальних ідеологічних установок двох найбільших партій ФРН – СДПН і блоку ХДС/ХСС. Обидві налягають на підвищення ролі держави.

В цьому аспекті важливо, що ВДП залишилася єдиною з основних партій, яка, як і раніше, виступає за розвиток ліберальної ринкової економіки, за зниження податків. Зокрема ці положення і багато інших фіксує доволі обширна виборча програма ВДП під назвою «Посилувати центр. Програма для Німеччини 2009» [4].

У передвиборчій програмі партія «Союз-90/Зелені» пропонує укласти «новий суспільний договір», який повинен відповідати вимогам сьогодення [3]. Водночас «зелені» проголошують вже традиційні для них положення про захист клімату, екологічну перебудову економіки, нові робочі місця, соціальну справедливість і свободу. Частину грошей для реалізації «нового суспільного договору» «зелені» сподіваються отримати внаслідок підвищення податків на високі доходи.

Стрижнем виборчої програми партії «Ліві» є досягнення соціальної справедливості, шляхом перерозподілу доходів і податків в напрямі їх збільшення для багатих і зменшення для менш забезпечених [7]. Критика капіталістичної моделі ФРН, заклики до виходу з НАТО, популістичні соціальні лозунги, внутрішньоорганізаційна нестійкість роблять дану політичну силу непривабливим і небажаним коаліційним партнером для основних суб'єктів партійної системи.

Зіставляючи дані попередніх (за місяць до виборів) соціологічних опитувань, відмітимо, що незмінні лідери федеральних виборчих перегонів – ХДС/ХСС та СДПН – могли претендувати орієнтовно на 35 і 25 % голосів виборців відповідно. Тоді як ще три парламентські сили – ВДП, Союз 90/Зелені та партія «Ліві» – могли розраховувати на близько 10% кожна (див.табл.2).

Таблиця 2.

Результати передвиборчих соціологічних опитувань (вересень 2009 р.) [13].

Організатор опитування	Дата	ХДС/ХСС	СДПН	«Зелені»	ВДП	«Ліві»	Інші партії
Forsa	25.09.2009	33 %	25 %	10 %	14 %	12 %	6 %
INFO GmbH	23.09.2009	34 %	27 %	10 %	12 %	12 %	5 %
Forsa	23.09.2009	35 %	26 %	11 %	13 %	10 %	5 %
Allensbach	22.09.2009	35 %	24 %	11 %	13,5%	11,5%	5 %
Forschungsgruppe Wahlen	18.09.2009	36 %	25 %	10 %	13 %	11 %	5 %
GMS	18.09.2009	36 %	25 %	11 %	13 %	11 %	4 %
Infratest dimap	17.09.2009	35 %	26 %	10 %	14 %	11 %	4 %
Forsa	16.09.2009	37 %	24 %	11 %	12 %	10 %	6 %
Forsa	11.09.2009	36 %	23 %	11 %	14 %	11 %	5 %
Infratest dimap	10.09.2009	35 %	23 %	12 %	14 %	12 %	4 %
Allensbach	09.09.2009	35 %	23 %	13 %	13 %	12 %	5 %

Forschungsgruppe Wahlen	04.09.2009	37 %	23 %	11 %	15 %	10 %	4 %
Emnid	03.09.2009	34 %	26 %	11 %	14 %	11 %	4 %
INFO GmbH	02.09.2009	35 %	23 %	12 %	14 %	11 %	4 %
Allensbach	01.09.2009	36 %	23 %	14 %	14 %	10 %	5 %
GMS	24.08.2009	37 %	23 %	13 %	13 %	9 %	5 %

Як засвідчив виборчий процес – підсумкові результати виборів 2009 р., загалом, співпали з передвиборчими прогнозами щодо співвідношення політичних сил (див. табл.3).

Таблиця 3.

Результати голосування на виборах до Бундестагу 2009 р.

	«Перші голоси» (Erststimmen)			«Другі голоси» (Zweitstimmen)		
	Кількість голосів	у %	Порівняно з 2005 р. (у %)	Кількість голосів	у %	Порівняно з 2005 р. (у %)
Громадяни з правом голосу	62.168.489	-	-	62.168.489	-	-
Громадяни, що скористалося правом голосу	44.005.575	70,8	-6,9	44.005.575	70,8	-6,9
Недійсні голоси	757.575	1,7	-0,0	634.385	1,4	-0,1
Дійсні голоси	43.248.000	98,3	0,0	43.371.190	98,6	0,1
ХДС	13.856.674	32,0	-0,6	11.828.277	27,3	-0,5
СДПН	12.079.758	27,9	-10,5	9.990.488	23,0	-11,2
ВДП	4.076.496	9,4	4,7	6.316.080	14,6	4,7
Ліві	4.791.124	11,1	3,1	5.155.933	11,9	3,2
Зелені	3.977.125	9,2	3,8	4.643.272	10,7	2,6
ХСС	3.191.000	7,4	-0,9	2.830.238	6,5	-0,9

Явка виборців на виборах 2009 р. виявилася найнижчою за всю післявоєнну історію Німеччини і склала усього 70,8% німців, які мають право голосу. Приміром в 2005 р. проголосували майже 78% німців. Вибори 2009 р. викликали слабкий інтерес у німецьких виборців. При цьому найбільша виборча активність спостерігається серед літніх людей та осіб пенсійного віку.

Відмітною особливістю виборів було те, що електоральні позиції двох незмінних лідерів німецьких виборчих перегонів – блоку ХДС/ХСС і СДПН – значно послабилися в порівнянні з попередніми виборами до Бундестагу.

Формально перемога на федеральних виборах 2009 р. належить блоку ХДС/ХСС (33,8%), але, порівнюючи результати виборів попередніх років, слід відзначити, що це найгірший результат блоку за всю історію ФРН після федеральних виборів 1949 р. Знаменно те, що ХСС, електоральне поле якого традиційно обмежується Баварією, без конкуренції з ХДС в інших землях, отримав рекордно низькі показники в цій федеральній землі.

Головна суперниця блоку християнських партій – СДПН – на цих виборах зазнала разючих електоральних втрат, що дало привід аналітикам говорити не тільки про реальні перспективи переходу партії від правлячих позицій до опозиційних, але й про можливу втрату статусу т.зв. «народної партії» (Volkspartei). СДПН отримала на виборах 23% голосів – найменшу кількість голосів на федеральних виборах за останні 60 років, і, відповідно, на 11 відсотків менше від результату 2005 р., коли соціал-демократи вели виборчу кампанію на чолі з канцлером Г. Шредером. Якщо ХДС/ХСС втратив майже 2 мільйони голосів, порівняно з виборами 2005 р., то соціал-демократи – понад 6 млн. голосів. Незважаючи на електоральні втрати, ХДС/ХСС все-таки вдалося додати 13 місць через здобуття додаткових мандатів, у той час як СДПН втратила третину своїх депутатів (див. табл.4).

Таблиця 4.

Розподіл депутатських мандатів між політичними партіями за результатами виборів 2009 р. [13].

	Партія	Кількість депутатських мандатів в 2009 р.	Кількість депутатських мандатів в 2005 р.	Динаміка (+/-)
1	ХДС/ХДС	139	226	+13
2	СДПН	146	222	-76
3	ВДП	93	61	+32
4	Ліві	76	54	+22
5	Зелені	68	51	+17

Фахівці Інституту дослідження громадської думки (Emnid), аналізуючи електоральні втрати СДПН, зазначають: «СДПН втрачає виборців в усіх напрямках. Перш за все, тих, хто вирішує не брати участі у виборах. На цей раз 1640000 прихильників партії вирішили не голосувати. Тільки 60 відсотків виборців, які голосували за «їхню» СДПН у 2005 році, підтримали СДПН і цього разу». На думку тих же дослідників, «у СДПН немає чітких позицій, привабливих кандидатів, що вселяють довіру. До того ж самі прихильники СДПН не вірять, що партія переможе» [Цит. за: 14].

Федеральні вибори підтвердили тезу про перманентну кризу «народних партій» ФРН. Даючи оцінку виборам 2009 р., німецький партолог професор П.Льоше стверджує, що попри намагання ХДС і СДПН залишатися «народними партіями», «реальність доводить зворотне: час народних партій проходить, вони соціально, політично та історично застаріли» [8, с. 6]. З об'єднанням Німеччини т.зв. «народні партії» втрачають свої позиції, як в електоральному, так і в чисельному плані: зокрема, з 1990 по 2008 рр. членський склад ХДС скоротився з 789609 до 528972 чол., ХСС з 186198 до 162533 чол., СДПН з 943402 до 520969 чол. [9, с. 373]. Основні втрати партії несуть в середовищі молоді, що окреслює їм неоднозначну перспективу в майбутньому. Але слід відмітити, що малі політичні сили попри приріст у голосах виборців, також не покращили своє становище у зростанні чисельності членської бази.

2. На негативних електоральних результатах народних партій на виборах 2009 р. позначилися спільна робота у рамках великої коаліції 2005-2009 рр., де партії почали втрачати свій ідеологічний профіль і стали мало відмінні одна від одної.

Зокрема, це наглядно продемонстрували телевізійні дебати 13 вересня 2009 р. між основними претендентами на пост майбутнього канцлера А. Меркель і Ф.-В. Штайнмайєром, які більше були схожі на діалог двох партнерів, ніж дискусію опонентів. Це дало привід німецьким ЗМІ в останні два тижні перед виборами активно обговорювати можливість нової «великої коаліції».

Головний мінус виборчих перегонів – програми лідируючих партій слабо відрізнялися один від одного, вважає доктор Б.Бонвеч, директор-засновник Німецького історичного інституту в Москві. «Я думаю, що політичні програми християнських демократів і соціал-демократів дуже близькі, вони майже не відрізняються один від одного. Таку картину, яку ми спостерігаємо зараз, ми називаємо соціал-демократизацією християнських демократів. Надалі буде коаліція лібералів з християнськими демократами, і тоді будуть зміни, спрямовані на більш ринкові умови в Німеччині. Це їх тверде переконання, і я не думаю, що ліберали від цих обіцянок відмовляться» – підсумовує доктор Б.Бонвеч [Цит.за: 16].

З іншого боку, процес розмивання, як політичної, так і релігійної ідентичності, йде і в самому німецькому суспільстві, що виливається в скорочення традиційного електорату кожної партії і зростання числа виборців з мінливими партійними уподобаннями, а також тих, хто взагалі не бере участь у виборах.

Позиція «молодшого партнера» за чотири роки «великої коаліції» катастрофічно позначилася на популярності соціал-демократів. СДПН, яка страждає і від загальноєвропейського кризи соціал-демократії, і від занадто частой зміни керівництва, стала асоціюватися в очах виборців виключно з безпорадними компромісами.

Водночас з лівого флангу СДПН тіснить на електоральному полі партія «Ліві». Своїми популістськими гаслами «ліві» відтягнули на себе частину виборців соціал-демократів, незадоволених ліберальними реформами Г.Шредера («Агенда (Порядок денний)– 2010»).

Поразка соціал-демократів чітко продемонструвала необхідність швидкої зміни вектору їх центристського курсу та оновлення партійного керівництва. Щодо останнього, то одразу після виборів т.зв. «центристське» керівництво СДПН, а саме – Ф.Мюнтеферінг (голова партії), Х.Хайль (генеральний секретар СДПН), П. Штайнбрюк (заступник голови) – заявили про залишення своїх посад.

В німецькому політикумі, в наукових колах ведуться дискусії з приводу подальшої долі СДПН. В основному передбачаються дві можливі альтернативи – зближення з партією «Ліві» або збереження колишньої ідеології, оформленої документом «Агенда 2010». Після оновлення партійного керівництва в листопаді 2009 р. (голова партії З. Габріель, генеральний секретар А.Налес) до влади в СДПН прийшли представники лівого крила соціал-демократів, які заявили про готовність співпрацювати з «лівими».

Тенденція послаблення СДПН, викликає занепокоєння, насамперед, блоку ХДС/ХСС, оскільки відсутність сильного суперника означає втрату власних позицій як «народної партії» і, відповідно, розвиток політичної системи в бік дійсної багатопартійності, при якій всі «традиційні» партії мають приблизно однакову вагу на політичній арені.

Паралельно до послаблення електоральних позицій великих партій, спостерігається зміцнення дрібних політичних сил, як-от: ВДП, «ліві» та «зелені», які покращили свої результати в порівнянні з попередніми виборами на 4,8%, 3,2% та 2,6% відповідно.

Найбільший успіх серед малих партій мають вільні демократи, які отримали рекордний результат у своїй історії – 14,7%, майже на 5 відсотків більше, ніж чотири роки тому. Відповідно фракція ВДП в Бундестазі збільшилася у півтора рази (93 мандати). Відзначимо, що це найкращий результат ВДП з моменту заснування ФРН. Серед основних причин успіху ВДП можна назвати наступні.

1. Насамперед, слід відмітити успішну виборчу коаліційну стратегію ВДП. Німецькі ліберали на передвиборному з'їзді ВДП, що відбувся 20 вересня, остаточно визначилися з коаліційними пріоритетами на користь блоку ХДС/ХСС, виключивши можливість створення «червоно-жовто-зеленої» коаліції в союзі з СДПН і «зеленими». Також вдало ВДП спекулювала на заявах окремих лівих соціал-демократів про можливість коаліційного союзу СДПН та партії «Ліві», чим посягла сумніви та вагання у відповідних електоральних сегментах щодо можливої «комуністичної загрози».

2. Успішною виявилася і тактика щодо т.зв. «надлишкових» або «перехідних мандатів». ХДС та ВДП використовували узгоджену тактику щодо отримання «перехідних мандатів» (Überhangmandate), які покращили результати як ХДС/ХСС, так і шанси ВДП стати правлячою партією. Відповідно до виборчого законодавства «надлишковий мандат» політична партія

здобуває у тому випадку, коли її регіональне відділення отримує більше число «прямих» мандатів (внаслідок використання виборцями «першого голосу»), ніж мандатів за пропорційною виборчою системою, шляхом реалізації ними «другого виборчого голосу». Однак такий розподіл обумовлює в ряді випадків суперечливу ситуацію: коли менше число відданих за регіональний осередок «других голосів» дозволяє отримати партією «надлишкові мандати» [17, с. 53].

Федеральний конституційний суд ФРН своїм рішенням від 03.07.2008 р. визнав положення про «надлишковий» мандат і практику його застосування антиконституційними у зв'язку з їх суперечністю принципам рівного виборчого права і прямих виборів [11]. На виборах 2009 р. розподіл «надлишкових мандатів» застосовувався востаннє. ФКС зобов'язав законодавців строком до червня 2011 р. внести зміни до виборчого законодавства для його приведення у відповідність з положеннями Основного закону.

За даними екзит-полів, виборці як ХДС/ХСС, так і ВДП, активно голосували саме у спосіб, окреслений вище, щоб підвищити шанси коаліції ХДС/ХСС-ВДП на отримання додаткових мандатів. Зокрема є відомості, що 49% виборців ВДП, які віддали свій «другий голос» за партійний список вільних демократів, голосували «першим голосом» за депутатів-одноmandатників від ХДС [15].

Свідоме використання партіями цієї норми фіксувалося і раніше, зокрема, досить активно на минулих виборах 2005 р., коли ліберали і християнські демократи закликали прихильників віддавати свій «перший голос» за ХДС, а «другий» – за ВДП.

У результаті голосування 27 вересня 2009 р. ХДС/ХСС здобув 24 «надлишкових мандати». Не дивно, що ХДС, який хотів і на цих виборах отримати більше «надлишкових мандатів», усіма можливостями затягував процес перегляду передвиборного законодавства.

Партія «Ліві» домоглися кращих результатів на федеральному рівні, аніж «зелені». Зокрема кількісно фракція партії в Бундестазі зростає в півтора рази, при чому «ліві» здобули вперше за межами Берліна кілька прямих мандатів, а саме: в землі Мекленбург-Передня Померанія – 1 мандат, в Тюрингії – 2, 4 в Бранденбурзі і 5 – в землі Саксонія-Ангальт. У Берліні, вдруге, було здобуто 4 прямих мандати. Ліві зробили ставку на соціально незахищений сегмент німецьких безробітних. За соціологічними даними за «лівих» проголосували близько чверті з понад п'яти мільйонів людей у Німеччині, які не мають роботи.

Слід також відзначити відмінності між «новими» і «старими» федеральними землями, зокрема, що стосуються явки виборців: на заході Німеччини проголосувало 72,2%, на сході – тільки 64,7% німців (див. табл.5).

Таблиця 5.
Результати виборів до Бундестагу в західно- і східнонімецьких землях (розподіл «других голосів» у тис. і у %)

	Західнонімецькі землі, вкл. Зх.Берлін		Зміни порівняно з 2005 р.		Східнонімецькі землі, вкл. Сх.Берлін		Зміни порівняно з 2005 р.	
	голоси	%	голоси	%	голоси	%	голоси	%
Виборці	36.222	72,2	-2.787	-6,3	7.784	64,7	-1.252	-9,6
ХДС/ХСС	12.378	34,6	-2.008	-2,9	2.280	29,8	+35	+4,5
ХДС	9.548	26,7	-1.344	-1,7	2.280	29,8	+35	+4,5
ХСС	2.830	7,9	-664	-1,2	-	-	-	-
СДПН	8.623	24,1	-4.871	-11,0	1.368	17,9	-1.333	-12,5
ВДП	5.503	15,4	+1.567	+5,2	813	10,6	+101	+2,6
Ліві	2.975	8,3	+1.100	+3,4	2.181	28,5	63	+3,2
Союз 90/Зелені	4.124	11,5	+744	+2,7	520	6,8	+61	+1,6
Інші	2.122	6,1	+776	+2,6	485	6,4	27	+0,6

Порівнюючи результати виборів 2005 і 2009 р. в регіональному розрізі, слід констатувати, що ХДС додав голосів у всіх округах східних земель ФРН. А от в рідній Баварії ХСС показав рекордно низькі результати – 42,6%, що нижче навіть за результати земельних виборів у 2008 р., коли ХСС вперше за кілька десятиліть не отримав більше 50% голосів і не зміг сформувавати однопартійний уряд.

СДПН втратила свої електоральні позиції як в західних, так і східних землях Німеччини.

«Ліви» ще більше посилилися в східних землях, ставши лідерами за результатами виборів в Бранденбурзі та Саксонії-Ангальт (див. табл.6).

Таблиця 6. [13].

Результати голосування за партійними списками по федеральних землях (у %)

Федеральна земля	ХДС/ХСС	СДПН	ВДП	«Ліви»	Союз 90/«Зелені»	Інші партії
Баварія	42,6	16,8	14,7	6,5	10,8	8,6
Баден-Вюртемберг	34,5	19,3	18,8	7,2	13,9	6,3
Берлін	22,8	20,2	11,5	20,2	17,4	7,9
Бранденбург	23,6	25,1	9,3	28,5	6,1	7,4
Бремен	23,9	30,3	10,6	14,2	15,4	5,6
Гамбург	27,9	27,4	13,2	11,2	15,6	4,7
Гессен	32,2	25,6	16,6	8,5	12,0	5,1
Мекленбург — Передня Померанія	33,2	16,6	9,8	29,0	5,5	5,9
Нижня Саксонія	33,2	29,3	13,3	8,6	10,7	4,9
Рейнланд-Пфальц	35,0	23,8	16,6	9,4	9,7	5,5
Саар	30,7	24,7	11,9	21,2	6,8	4,7
Саксонія	35,6	14,6	13,3	24,5	6,7	5,3
Саксонія-Ангальт	30,1	16,9	10,3	32,4	5,1	5,2
Північний Рейн- Вестфалія	33,1	28,5	14,9	8,4	10,1	5,0
Тюрінгія	31,2	17,6	9,8	28,8	6,0	6,6
Шлезвіг-Гольштейн	32,2	26,8	16,3	7,9	12,7	4,1

Що стосується коаліційної політики, то теоретично (суто арифметично) попередня велика «чорно-червона» коаліція могла б продовжити своє існування, але після виборів 2009 р. це питання вже не було актуальним, принаймні для ХДС. Адже ситуація 2005 р. змусила ХДС та СДПН до коаліційної співпраці, оскільки іншого реального варіанта не існувало. Переконливі результати ВДП довели можливість нового формату коаліції.

Християнські демократи у виборчій стратегії свідомо орієнтувалися на співпрацю з лібералами, які стояли до них ідеологічно ближче, ніж соціал-демократи. Крім того християнські демократи та ліберали вважаються традиційними союзниками, зокрема останній досвід їх коаліційної співпраці тривав аж 16 років при канцлері Г.Колі (1982-1998 рр.). Третя важлива причина – це забезпечення існування коаліції за мінімальної кількості учасників. При чому для ХДС, пропорційно до результатів виборів, йде посилення власних позицій в урядовому кабінеті за меншої кількості компромісних коаліційних зобов'язань, як це було при союзі з СДПН.

Але попри вказані зближуючі передумови та фактори, між ХДС/ХСС та ВДП існує чимало суттєвих розбіжностей, насамперед у питаннях, що стосуються державного регулювання, системи оподаткування, реформи системи охорони здоров'я та ін., які утруднювали коаліційні переговори та можуть згодом позначитися на роботі коаліційного уряду.

Коаліційна угода між християнськими демократами та вільними демократами була підписана 24 жовтня. Нова правляча коаліція т.зв. «чорно-жовта» в складі ХДС/ХСС та ВДП опирається на 332 депутатських мандата з 622 місць в Бундестазі. Але навіть без 24 «надлишкових мандатів» ХДС/ХСС і ВДП досягли б більшості з кількістю 308 з 598 мандатів. 28 жовтня 2009 р. канцлером Німеччини знову була обрана лідер християнських демократів А.Меркель, а міністром закордонних справ і віце-канцлером став голова вільних демократів Г.Вестервелле (Guido Westerwelle).

Таким чином, 17-ті вибори до Бундестагу 2009 р. у багатьох аспектах зафіксували історичні результати, зокрема, щодо рекордно низької явки виборців на дільниці, щодо сильного послаблення електоральних позицій «народних партій» (насамперед СДПН), посилення малих партій (насамперед ВДП).

Водночас, у своєму розвитку партійна система об'єднаної Німеччини не вийшла за межі, вже можна сказати «традиційного», п'ятипартійного формату.

Успіхи малих політичних партій не слід розуміти однозначно як їх зміцнення у соціальному та організаційному плані. Зокрема, здобувши успіхи за рахунок послаблення великих партій, малі партії не демонструють приріст свого членського складу.

Підсумки виборів створили передумови для поляризації політичного спектру ФРН і його розподілу на два табори –

владний християнсько-консервативний (ХДС/ХСС і ВДП) і опозиційний лівий (соціал-демократи, «ліві», «зелені»). Головне питання на даному етапі політичного розвитку полягає в тому, чи зможе опозиція виступати консолідовано при ухваленні рішень.

Сьогодні ФРН перебуває не тільки на етапі зміцнення п'ятипартійної системи, але й зміни змісту політичного інституту «партії» загалом, йде формування якісно нового типу партій і партійно-політичної участі (Neuer Parteitypus, neue Formen der (partei)politischen Beteiligung) – що неодноразово відзначали провідні німецькі вчені [8, с.12].

1. Bundeswahlgesetz // Bundesgesetzblatt. – 1993. – Teil I. – №39. – S. 1289-1338.
2. Der Bundeswahlleiter. – Режим доступу: <http://www.bundeswahlleiter.de/>
3. Der grüne Neue Gesellschaftsvertrag. – Berlin, Herausgeberin: Bündnis 90/Die Grünen CPI books GmbH, 2009. – 224 S.
4. Die Mitte stärken. Deutschlandprogramm 2009. Programm der Freien Demokratischen Partei zur Bundestagswahl 2009. – 86 S.
5. Jesse E. Die Volksparteien nach der Bundestagswahl 2009 – gravierende Symptome einer Krise / Eckhard Jesse // Politische Studien (November/Dezember). – 2009. – Heft 428. – S.35-45.
6. Jung H. Schwarz-Gelbe Mehrheit mit sozialliberalem Profil – eine Analyse der Bundestagswahl 2009 / Helmut Jung // Politische Studien. – 2009 (November/Dezember). – Heft 428. – S.21-34.
7. Konsequent sozial. Für Demokratie und Frieden. Bundestagswahlprogramm 2009. – Berlin, 2009. – 60 S.
8. Lösche P. Ende der Volksparteien – Essay / Peter Lösche // APuZ 2009 – №51 (Dezember). – S.6-12.
9. Niedermayer O. Parteienmitgliedschaften im Jahre 2008 / Oskar Niedermayer // Zeitschrift für Parlamentsfragen. – 2009. – 40. – S.370-382.
10. Sozial und Demokratisch. Anpacken. Für Deutschland. Das Regierungsprogramm der SPD. – Berlin: SPD-Parteivorstand; Braunschweig-druck GmbH, 2009 – 96 S.
11. Urteil des Zweiten Senats vom 3. Juli 2008. BVerfG, 2 BvC 1/07, 2 BvC 7/07 vom 3.7.2008, Absatz-Nr. (1-145). – Режим доступу: http://www.bverfg.de/entscheidungen/cs20080703_2bvc000107.html
12. Wir haben die Kraft – Gemeinsam für unser Land. Regierungsprogramm 2009 – 2013. – Berlin, 2009. – 63 S.
13. Википедия – свободная энциклопедия. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>
14. Горькаев В. Крах немецкой социал-демократии / Валентин Горькаев. – Режим доступу: <http://rus.ruvr.ru/2009/10/01/1797412.html>
15. Сумленый С. Новый мужчина Меркель / Сергей Сумленый. – Режим доступу: http://www.expert.ru/printissues/expert/2009/38/novuy_muzhchina_merkel/
16. Сырова О. Выборы в Германии: кончина большой коалиции / Ольга Сырова. – Режим доступу: <http://rus.ruvr.ru/2009/09/28/1794652.html>
17. Фахретдинова А. Особенности выборов 2009 года в Бундестаг Федеративной Республики Германия / Альбина Фахретдинова // Журнал о выборах. – 2009. – №6. – С. 50-54.
18. Штефуца В. Організація і проведення федеральних виборів в ФРН: політико-правовий аналіз / Віталій Штефуца // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. Випуск 13. – Ужгород: «Вісник Карпат», 2009. – С. 172-176.

SUMMARY

Stefutsa V. THE PECULIARITIES OF ORGANIZATION, COURSE AND RESULTS OF THE ELECTIONS TO THE GERMAN BUNDESTAG 2009

In this article the author clears out the peculiarities of organization and procedure of the 2009 federal election campaign, analyses the results of the elections to the Bundestag and their consequences for socio-political development of Germany.